

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕКОДИЗАЙНУ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ

DETERMINANTS OF THE USE OF ECO-DESIGN TOOLS AS A FACTOR IN THE FORMATION OF PATRIOTIC FEELINGS

У матеріалі статті стверджується вплив предметного оточення на виховання підростаючого покоління. Підкреслюється властивість гармонійного середовища створювати особливі умови для розвитку повноцінної особистості з сформованими соціально-естетичними відносинами до екологічної культури, системи відносин до мистецтва та художньої творчості рідного краю. Акцентовується увага на важливості залучення дітей до розробки «світу речей» з урахуванням національних традицій шанобливого ставлення до природи, що створить особливо сприятливі умови для формування патріотичних почуттів у підростаючої особистості і, водночас, задовольнить її потреби та інтереси.

Зазначається, що історичний розвиток художньо-ремісничої культури та творчості є справедливо розподіленим по всьому світу виховним ресурсом, який не варто ігнорувати в українській системі освіти та виховання. Відзначено, що кожна галузь знань і кожна сфера практичних умінь володіє власним патріотичним потенціалом, який може і повинен розкритися дітям для того, щоб засвоєння цих знань і умінь стало для них радісним саме по собі як процес успішної самодіяльності, як спосіб прояву власних творчих сил.

Висловлено припущення, що процес екологічного синтезу особистості з природним і етнічним довкіллям набуде конструктивності, якщо відбуватиметься інтеграція інтелектуальної, художньої і технічної творчості що, в свою чергу, вимагає актуалізації теорії і практики екодизайну в освітньому процесі. Оскільки мистецтво екодизайну є особливим типом освоєння дійсності, воно свідчить про широкі можливості художньо-образного відображення навколишнього середовища, впливу на особистість, її смакові уподобання, ціннісні орієнтації та патріотичні почуття зокрема.

Ключові слова: патріотичне виховання, предметне середовище, творча діяльність,

дизайн-діяльність, проектування, мистецтво екодизайну.

The article argues the influence of the subject environment on the education of the younger generation. The author emphasizes the property of a harmonious environment to create special conditions for the development of a full-fledged personality with formed social and aesthetic attitudes towards ecological culture, a system of attitudes towards art and artistic creativity of the native land. Attention is focused on the importance of involving children in the development of the «world of things» taking into account national traditions of respect for nature, which will create particularly favorable conditions for the formation of patriotic feelings in the growing personality and, at the same time, satisfy their needs and interests.

It is noted that the historical development of artistic and craft culture and creativity is an educational resource fairly distributed throughout the world, which should not be ignored in the Ukrainian system of education and upbringing. It is noted that each field of knowledge and each area of practical skills has its own patriotic potential, which can and should be revealed to children so that the acquisition of this knowledge and skills becomes joyful for them as a process of successful amateur activity, as a way of manifesting their own creative forces.

It is assumed that the process of ecological synthesis of the individual with the natural and ethnic environment will become constructive if there is an integration of intellectual, artistic and technical creativity, which, in turn, requires updating the theory and practice of ecodesign in the educational process. Since the art of ecodesign is a special type of mastery of reality, it indicates the wide possibilities of artistic and figurative reflection of the environment, influence on the individual, his or her taste preferences, value orientations and patriotic feelings in particular.

Key words: patriotic education, subject environment, creative activity, design activity, design, ecodesign art.

УДК [7.012:502/504]:37.013

DOI [https://doi.org/10.32782/2663-](https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.1.32)

6085/2024/71.1.32

Ганжа М.В.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри образотворчого

та декоративно-прикладного мистецтва

імені Степана Шевчука

Рівненського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми. Супутнім явищем у сучасній цивілізації є глобалізація як різнобічний і загальний процес економічної, ідеологічної та культурної інтеграції держав, державних об'єднань, національних та етнічних спільнот. Процеси глобалізації потребують трансформації традиційної соціокультурної організації суспільства в єдину для всіх культурно-цивілізаційну модель. Оскільки це спричиняє домінування безособистісного начала над особистісним і призводить до занепаду етнічних цінностей, на даний час, все

відчутніше простежується прагнення народів зберегти власну культурну ідентичність, свою споконвічну спадщину. Антиглобалізаційний рух різних етнічних спільнот, котрі прагнуть зберегти національну своєрідність культури і мистецтва стає у світі все інтенсивнішим [9].

Споконвік в усіх цивілізованих державах, сім'я, школа, суспільство прагнули виховати громадянина, патріота своєї країни. Сьогодні в українському суспільстві вкрай важливо відтворити почуття істинного патріотизму як соціальної та

духовно-моральної цінності, сформувати активні громадянські якості, котрі проявлятимуться в усіх видах діяльності пов'язаної із захистом своєї родини, народу та Батьківщини передусім.

Страшні реалії українського сьогодення – війна в нашій країні спричинила трансформуючий вплив на духовну сферу особистості. Нині відбувається процес переоцінки та переосмислення таких ціннісних орієнтирів як конструктивне мислення, конструктивна уява, конструктивна поведінка, а цілому – конструктивне ставлення до природного та соціального довкілля і самого себе.

Нині Україна, у зв'язку з принциповими змінами у суспільній свідомості, перебуває у перехідному стані, що обумовлено політичними, соціальними та економічними перетвореннями. Це, у свою чергу, створює проблеми для подальшого розвитку суспільства на принципах демократизму, гуманізму, єдності національних і загальнолюдських цінностей і формуванню високодуховної людини. Для подолання цих проблем необхідно скоординувати та консолідувати зусилля всього суспільства [7, с. 2].

Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, можливе через створення гнучкої системи виховання підростаючого покоління, де б враховувались і потреби часу і, водночас, задовільнялися б запити та інтереси підростаючої особистості. Педагогічна спільнота має розробити такі освітні та культурні стратегії, що сприяли б збереженню та передачі естетичних та культурних цінностей і самотутніх рис, котрі зміцнюватимуть і розвиватимуть культурне розмаїття всього світу. Актуальними та недостатньо розробленими у цьому контексті є, на наш погляд, аспекти екодизайну як інноваційної форми розвитку традиційного декоративно-ужиткового мистецтва.

Аналіз досліджень. У педагогічній спадщині дослідників минулого (К.Д. Ушинського, П.П. Чубинського, В.О. Сухомлинського, Й.Г. Песталоцці) та сучасних вчених (А.М. Богуш, В.В. Клименка, О.В. Кочерги, О.В. Проскура, В.П. Тименка) йде мова про значущість цілісного дитячого сприйняття, відображеного у думках, ідеях та почуттях. До такого дитячого еталону природності прагнуть креативні вчителі, інтуїтивно розуміючи, що чи не єдиним способом задоволення спадкових потреб є творчість.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сьогодення нашою хує на дослідження діалектичного зв'язку особистості з довкіллям, їх взаємовплив і взаємодію. Вочевидь становлення і принципи формування культурно-екологічного підходу в дизайні, підходу котрий забезпечить поєднання семантичного поля особистості з семантичним полем нації та семантичним полем її природного середовища є дуже актуальними.

Мета статті полягає в аналізі виховних властивостей екодизайну як інноваційної форми розвитку традиційного декоративно-прикладного мистецтва і дієвого засобу патріотичного виховання особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед варто теоретично проаналізувати історичну ретроспективу емпіричного досвіду дизайн-діяльності, осмислити положення про діалектичну єдність і протилежність структурного та енергетичного дуалізму зв'язків особистості з довкіллям. Традиції декоративно-прикладного мистецтва є емпіричними моделями, котрі засвідчують ефективність структурного та енергетичного дуалізму особистості з навколишнім середовищем, а це – етнографічні джерела сучасного екологічного дизайну.

Буття людства нерозривно пов'язане із взаємодією соціоприродного довкілля і духовно-гуманістичної свідомості. Традиційні елементи побуту, різноманітні іграшки, речі ужиткового характеру становили у давні часи іншу семантичну доцільність. Еволюція матеріалів їх виготовлення крім елементу творчості несла в собі процес матеріалознавства як пізнання природного довкілля, що було основою творчості тодішніх «дизайнерів». Усі ці процеси з одного боку є глибоко індивідуальними, оскільки лише народні майстри упродовж століть відбирали найдорогоцінніше та найхарактерніше для гурту – колір, орнаментика, композиція і т.п. Колективна пам'ять зберегла цю родинну, кланову, племінну етнічну субстанційність як схематичний символізм, долучивши до національних здобутків. Згодом це стає етнічною традицією, а сам процес – етнодизайном [10].

У нинішній момент суспільного розвитку відбувається конструктивний процес екологічного синтезу, відновлення органічної єдності особистості з природним і етнічним національним довкіллям. Адже сам термін «етнос» означає «народ», а «еко» означає «оселя». Відтак, природне довкілля є оселею народу. На нашу думку, процес екологічного синтезу особистості з природним та етнічним довкіллям стане конструктивнішим, якщо у педагогічній діяльності здійснюватиметься інтеграція художньої, технічної та інтелектуальної творчості. Мистецтво екодизайну є, на наш погляд, особливим чинником освоєння дійсності. Воно реалізовує широкі можливості художньо-образного відображення навколишнього середовища впливу на особистість, її смакові уподобання, ціннісні орієнтації та патріотичні почуття зокрема.

Питанню патріотичного виховання завжди надавалося провідне місце у вітчизняній педагогічній думці, а за нинішніх умов набуло особливої актуальності. У сучасних виданнях патріотичне виховання трактують як виховання, котре формує усвідомлення своєї причетності до культури,

традицій, історії свого народу, любові до Батьківщини. Виростити молоде покоління, котре має глибоко усвідомлену життєву позицію, можна за умови розвитку національної системи освіти, де виховний процес ґрунтується на засадах етнопедagogіки, на ідеях народної філософії. Виходячи з цього, вважаємо доцільним зацентруватися на ролі предметного середовища у формуванні патріотичних почуттів підростаючої особистості, котре вдосконалюється в процесі дизайн-діяльності. А гармонійне поєднання природної краси з доцільністю є визначальною особливістю у формотворенні довкілля засобами екодизайну.

Важко переоцінити значення дизайн-середовища у формуванні свідомості особистості, адже перші враження, які людина отримує ще в ранньому віці, виходять не з природи, а з «другої природи», штучної, створеної самою людиною, яка оточує її у власному будинку, кімнаті, серед речей, створених нею, або ж спеціально для неї. Відтак, екодизайн предметного довкілля ми розглядаємо у контексті середовищного змісту патріотичного виховання. У всіх сферах існування людину обслуговує предметне оточення, котре охоплює нас так званим концентричним оточенням: найближче – одяг та різноманітні прикраси (дизайн костюма, мода). Краса, елегантність, витонченість одягу пробуджують почуття задоволення і у тих, хто його носить, і в усіх оточуючих людей. Все це і визначає естетично культурний потенціал одягу, змушує визнати його особливу роль у формуванні патріотичних почуттів ще з самого дитинства.

Мистецтво сучасності ґрунтується на потребах народу, багатого на духовні цінності минулого. Декоративно-прикладне мистецтво є джерелом розвитку сучасного національного дизайну, а формотворення для тиражування з врахуванням національного декору та форми називається етнотдизайном. Численні пам'ятки українського народного мистецтва (декоративне ткацтво, вишивка, художня кераміка, вироби з шкіри, різьблення, художня обробка металу...) вражають своїми високими художніми якістьми і до сьогодні. Такі матеріально-художні твори в етнопедagogіці називалися «утилітарною естетикою» (П. Чубинський) і використовувалися для повноцінного розвитку етнічного здоров'я нового покоління. Така традиція виховання має зберігатися у педагогічній науці як етносередовищний сенс патріотичного виховання, а слугувати цьому можуть музейні середовища садово-паркового, побутового, прикладного мистецтва, мистецтво строю національного костюму.

Сьогодні багато творів мистецтва, втративши свою первинну функцію, набувають дедалі більшого значення, переживають період відродження як реліквії народного промислу. Вони, як художня цінність, проникають у життя й побут дитини

і завжди несуть виховне значення. Обов'язок батьків – залучити своїх дітей до ремесел, виховувати прагнення зберігати та примножувати творчу спадщину свого народу [2, с. 282–283]. Адже родина займає провідне місце серед найдієвіших чинників впливу на формування свідомості вихованої особистості, є першим осередком виховання національної свідомості, патріотизму, демократизму і людяності, де прищеплюються навички етнокультурної поведінки, пошани до рідної мови, національних звичаїв і традицій. Саме сім'я випускає дітей у бурхливий вир реального життя з мінливими політичними, економічними, соціальними та екологічними колізіями, що виникають у суспільстві [6, с. 10].

Екодизайн як перший етап пізнання мудрості національного мистецтва, збереження народних звичаїв і традицій вочевидь може бути використаний як засіб виховання всіма членами родини, що сприятиме поєднанню поколінь. Тримати голку при вишиванні вчить мама, тато передає уміння обробляти метал, бабуся навчає зображати на писанці народні символи, дідусь показує процес вирізблення іграшки з дерева. У час дозвілля старші діти навчають молодших милуватися красою навколишнього світу, що може втілитися в дитячих художніх виробках, обладнанні дитячого ігрового майданчика чи оформленні інтер'єру власної кімнати. Таким чином, використовуючи елементи народної художньої творчості з'являється можливість не лише цікаво організувати дозвілля дітей, а водночас, реалізується важливий педагогічний принцип зв'язку виховання з життям.

Так, перед новорічними святами можна запропонувати дитині виготовити ялинкові прикраси (гірлянди з національною символікою, ліхтарики, сніжинки і т.п.). Бабуся із задоволенням погодиться навчити онуків вишити серветку до святкового Великоднього кошика, який теж можна зробити з батьком чи дідом. Самостійно виготовлені сувеніри з національною символікою можна передати воїнам для їх моральної підтримки. Святкову атмосферу Дня незалежності України підкреслять прапорці, зображення символів української державності, оздоблення ними своєї домівки чи святкового столу.

Такі сімейні заходи забезпечують духовну єдність поколінь, розвивають пізнавальний інтерес і шанобливе ставлення до природи рідного краю, формують особисту гідність та національну самосвідомість, навчають берегти і примножувати традиції, сприяють реалізації принципу єдності національного та загальнолюдського. А усвідомлення дитиною можливості власними силами створювати матеріальні та духовні цінності для добра і блага не лише своєї родини, а й інших людей, допоможе формуванню милосердя, чуйності, відповідальності, цілеспрямованості, працьовитості,

наполегливості, патріотизму. Виховуватиме любов до прекрасного, повагу до минулого свого народу, шанобливе ставлення до культури, історії та природи рідного краю.

На нашу думку, дизайн інтер'єру, костюма, промислово-індустріальний та ландшафтний дизайн і є тим середовищним чинником, котрий сприяє формуванню патріотичних почуттів у підростаючого покоління. Оскільки особистість дитини формується в атмосфері радості творення власного буття в якій активізується емоційна, волюва та інтелектуальна сфери духовного життя. Предметно-виражений зміст, при цьому, стає системотворчим компонентом сукупності дидактичних умов. Предметно-стимулююче середовище має бути найважливішим чинником для розвитку фантазії та уяви, що забезпечить формування сенсорної цілісності дитини, оскільки у рукотворному чи природному довіллі з'являється ситуація вибору ціннісно-особистісного змісту виховання. Водночас, предметно-розвивальне довілля значно ефективніше, коли воно задумане, спроектоване та оформлене самими дітьми.

Висновок. Отже, важливою педагогічною умовою виховання підростаючої особистості виступає створення сукупності предметно-розвивальних середовищ, а закономірності предметного формотворення відображаються в екодизайні. Підготовка зовнішнього педагогічно-інформаційного середовища, котре сприятиме формуванню патріотичних почуттів, має задовольняти потреби внутрішнього інформаційно-особистісного середовища дитини. Відзначимо можливість і необхідність включення патріотичного аспекту екодизайну в кожную галузь знань та кожную сферу практичних умінь які можуть і повинні розкритися дітям для того, щоб засвоєння цих знань і умінь стало для них радісним саме по собі як процес успішної самодіяльності, як спосіб прояву власних творчих сил. На наше переконання, процес екологічного синтезу особистості з природним і етнічним рукотворним довіллям стане конструктивнішим, коли

у процесі виховання відбуватиметься інтеграція художньої, технічної та інтелектуальної творчості. Зазначене положення вимагає актуалізації теорії та практики потенціалу екодизайну у патріотичному вихованні особистості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонович Є.А. Теорія і методика дизайну в контексті розробки концепції сучасного національного дизайну. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. 2005. № 13. С. 3–10.
2. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 407 с.
3. Даниленко В.Я. Дизайн: підручник для студентів ВНЗ. Харків : ХДАДМ, 2003. 320 с.
4. Кульчицький В.І. Педагогічна характеристика категорії «патріотичне виховання» в історичному аспекті. *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім.Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 4. С. 133–141.
5. Мигаль С.П. Львівська дизайнерська школа: становлення, проблеми, перспективи. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта* : зб. наук. праць. Львів : Світ. 2000. Вип. 5. С. 387–399.
6. Пащенко Д. Патріотичне й національне виховання – складові становлення громадянина. *Шлях освіти*. 2002. № 1. С. 9–14.
7. Про рекомендації парламентських слухань «Духовна криза суспільства і шляхи її подолання» : Постанова Верховної Ради України від 20.04.2004 № 1689-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 32. С. 397.
8. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 31. С. 71–82.
9. Руденченко А.А. Теоретичні і методичні засади навчання етнотворення студентів у вищих мистецьких навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Київ, 2017. 427 с.
10. Сніжко В. Етнотворення як українська світоглядна структура: Кн. 2. Полтава : Полтавський літератор, 2012. 429 с.